

NAŠA GOSPA OD SVETE SMRTI

I

Budan u Kankunu

Sanjao sam kako sam, na svojoj ili nečijoj tuđoj samrti, nekome obećao kako ću jednom, kad kiše prođu i laki oblaci poput glagolskih radnji pritisnu kriptične rečenice razlistanoga drveća, umjesto u Komalu, pod svaku cijenu i neizostavno poći u Kankun. Zavjet je bio izrečen u grču, i s neizmjernim sam olakšanjem dočekao trenutak kad je taj snažni, nijemi mišićni nemir – moj ili nečiji tuđi – kao rukom odnijela još potpunija, umalo nježna tišina smrti. Tvrdim: svi dani toga što nas je napustio ne bi dostajali da se dostojno opiše užas Kankuna, mrtvog grada. I ta je širina, besprizorna poljana gluposti, stakla i snova, snatrenja o tome da se bar na čas bude netko tko nisi, obučen u kupaće gaće i smeđ; nepregledna je i lažna protežnost tog hladnog užasa bubnjala u mojim sljepoočnicama kad me iz more prenula obavijest upućena bez ikakve sumnje nama: putnicima na letu za Kankun, zgužvanim u boingu niskobudžetnog prijevoznika. Iako je bila tek sredina siječnja, reznjevi vrelog zraka uspinjali su se iz pijeska i asfalta muteći atmosferu, prelamajući zrake posljednjeg sunca, čineći prizor pritom nezgodno ružičastim. Pod trbuhom letjelice steralale su se tijesne, užarene lijehe rezorta, apartmanskih naselja, masažnih i pedikerskih salona, te plažnih i krovnih barova, ispresijecane vertikalama hotela čiji su prozori, produžujući ga i naizgled beskrajno umnažajući, također odražavali dosadni zalazak. Poželio sam čašu vode, ali je nije bilo. Poželio sam istoga časa ponovno usnuti.

Ondje, duboko u pozadini, u dijelu grada iz kojeg polaze autobusi kojima se odavde bježi i iz kojeg se ocean i njegove naplavine čine neopisivo stranim, stajao sam oslonjen o recepcijski stol i razgovarao s Ines. Prije nje, poznavao sam u životu tek dvije. Prva, u čijoj je puti svakako bilo nečega ciganskog, nečeg što me nekom nedokučivom magijom još u najranijem djetinjstvu sprječavalo da joj govorim „ne“, iščezla je iz moje svakodnevice prije nego sam bio navršio sedam, i otada sam je susretao sporadično, da bi naposljetku na nju gotovo posve zaboravio. Druga je bila i još uvijek jest ona Deseta muza, Meksički feniks; pjesnička riječ ovaploćena u perolakom, kužnom tijelu Sor Huane Ines de la Kruz, najljepše kćeri baroka, baroka u čijoj suštini leži također nešto sasvim očito cigansko. Između mene i Ines, recepcionarke svratišta koje miriše na kloroform i stjenice, legla je budnost kontinenata, jedna nepostojeća noć koja žulja kao kamen u cipeli i istovremeno privlači poput magneta. Iz kuhinje je, maskirano u miris kave i takosa, dopiralo obećanje budućnosti, dok je sadašnjost, ono što još nije posve prisvojio hrđavi škripac prošlog, nepobitno nosilo znojan i nedohvatljiv miris Ines.

Potonja, *moja stvarna Ines*, o svemu je mogla reći malo i ništa. Nikada nije bila u Komali niti je željela tamo putovati. Čak ni nakon što se rođak Ramon, na pretprošli Día de la Constitución, ondje oženio. „Ali za neko škrto komalsko đubre, škrto kako jedino komaljanin, kod kojih samo žege, koza i kamena ima u izobilju, umiju biti“, govori, pa bi mu, barem što se nje tiče, bolje bilo da je ostao ovdje, na rubu Jukatana i svijeta, kući sa svojom majkom. Približavalo se već podne, sunce u zenitu ljuštilo je sloj po sloj sve bljeđe žbuke, a sveprisutna je snažna, bjelja i bjelja svjetlost činila svaku ideju sna obijesnom. Kupio sam primjerak *La Crónica de Hoy*, maramicom otro znoj s čela i u polušaptu ponovio posljednje što mi je rekla Ines: „Zaboravi tu glupu Komalu, ondje se rođaci žene, kažu da od toga ljudima ondje znade narasti rep.“

Ukrcao sam se u crveni ADO autobus, koji vozi za Tulum.

Pomrčina u Tulumu

Neka mjesta zaudaraju na nesreću. Neke nesreće, međutim, sasvim sigurno na sebi, kao na kožu utisnut žig, nose jasan vonj mjesta, vonj koji je gotovo moguće vidjeti. Ima i onih čije rascvalo truplo širi oko sebe bilo zabave, pošasti koja pritišće čovječanstvo fingirajući i inače upitnu, u raznoraznim medicinskim priručnicima demistificiranu no i dalje neuhvatljivu kvalitetu poznatu kao život. Nije rijetkost da pojedine gradove i gradiće, napose one čiju noć pribijenu na nebo drže zakovice raspoređene u obliku sazviježđa Južni križ, odaje miris sačinjen od kombinacije spomenutih kategorija, u svim mogućim mješavinama i omjerima, ponekad čak i raslojenim u vremenu; upućujući na neko nestvarno *prije*, dok miris sâm, svojim snažnim besanim rukama, nalik poludjelom telegrafistu otkucava ono izvjesno *kasnije*, *poslije*. Tulum je, nepotrebno je podvući, očito bio od takvih.

U gradić u saveznoj državi Kintana Ro, jedan od posljednjih koje su podigle pa, gonjene gorućim mačem Huana Dijasa od Sevilje, zlog bijelog boga uzdrhtalog od ruma i zlata, zatim jednako tako brzo napustile Maje, stigao sam crvenim autobusom za 170 pezosa, u kojem je svirala kanson rančera. Paperjast, mek, a ipak prodoran glas Vinčentea Fernandes Gomeša, kralja rančerske muzike poznatijeg pod nadimkom Čente, izvirao je ispod crnog, kao kremom za cipele izvučenog brka, odbijajući se u opakom rikošetu o slike svetaca zalijepljene na šoferšajbni; kružeći, nalik pijanom visku, oko gologa spasiteljevog tijela koje se u koncentričnim krugovima uvijalo oko osi retrovizora, očeašao se zatim o briljantinom ulijepljenu kokoticu vozača, da bi se, konačno, poput sretno zalutalog metka smirio u škriputavim vratima stanice. Vrata su vodila ravno na Avenidu Tulum, ulicu koja kao da je ispalila iz nekog filma o Divljem zapadu, samo mnogo šarenijem i zapravo posve pitomom. Otvorio sam pretposljednju stranicu novina i pogledom potražio prognozu: žarkožuto, masno otisnuto maleno sunce poklapalo se u potpunosti s onim nebeskim. Kalendar mje-sečevih mijena najavljivao je međutim, još iste noći, potpunu i neopozivu pomrčinu.

Grad Maja, poljana ruševnih palača, hramova čijim su stubama tekli potoci vrele krvi i neopisivih kuća na obodu današnjeg grada, bio je također mrtvi grad, ali na jedan sasvim drugačiji, mnogo doslovniji način. Ipak je u njemu i dalje živio vjetar u krošnjama palmi, i narod iguana je, mirno kao da srće kavu u kantini na Kalje Merkuriju ili šeće parkom Dos

akvas, na čelu sa svojim igumanima stolovao u srcu priče o jednoj propasti. Turistkinje iz Bavorske sprženih leđa listale su vikend-romane i tunkale kriške zelenog manga u sol, a megalitski se kameni blokovi pod batom sunca mrvili u neočekivan, posve katolički prah. Hram freski ostao mi je za leđima, dok su se oči, mučene suviškom svjetla, privikavale ekscesu oceana. Razodjenuo sam se, jer se u blizini smrti bolje zateći gol, i zaronio pod tirkiznu površinu.

Dolje su, u nježnoj dubini, plivale džinovske raže, šarene ribe i kornjače rođene u vrijeme mog oca; svakako u jedno sretnije, kornjačama kao i ljudima naklonjenije, vrijeme. Graciozno gibanje raže podsjećalo je, osim na okrete i piruete letećega Nižinskog u *Posvećenju proljeća* ili *Poslijepodnevu jednog fauna*, na polagane, kotrljajuće stihove Batlera Jejtsa začinjene s nešto dobrog strog Gongore: „Među školskom djecom“ koju, moguće fatalno, za mračnim uglom susreću i sodomiziraju bezvremene Samoće. U podtekstu je drhtao dašak mistike Angelusa Silesijusa. Kornjače su se kroz plavetnilo kretale manje strašno, sličnije četverotaktnom motoru koji polako posrće. Njihovo telegrafsko cupkanje prizivalo je stihove poštanskog službenika Augusta Štrama, sučeljene s jednako kratkim, iako mnogo apstraktnijim Popinim opisima životinja. Svakoj kornjači i svakoj raži dao sam ime Pedro, po svom ocu kojeg sam dugo tražio.

Kad sam izronio, večer je već bila tu. Još uvijek živ, žut kotač mjeseca osvijetljavao je trulež Tuluma, i na njega su lajali ulični psi. U baru „Apeljido“ naručio sam dupli Pelotón de la Muerte i mlaku Viktoriju, i gotovo odmah zatim još jedan meskal i još Viktorije. Na nebu se, sasvim očito, odigravala pobuna izvorne noći, noći u kojoj svjetlo gubi i ono posljednje opipljivo uporište, ustanak tame koja će, ovaj put teže naoružana, jednom sigurno doći. Pedalj po pedalj pobjeđivala je crna sjena planete, dok posred tulumskog neba, nalik ugljenoj jabuci, nije visio tek realistički, ovalno uokviren portret budućnosti. „Da bar postoji lift da se onamo popnemo! Mjesec je podij na kojem trapavi, izgubljeni pjesnici Europe pokušavaju plesati salsu!“, rekla je Lote, Nizozemka s volcima oko gležnjeva, pocupkujući uz taktove tehna. „Idemo!“, rekla je bez razmišljanja, ne sluteći da pomrcina postaje stalna, da, ovako ili onako, svaki lift na kraju vozi za gubilište.

Palenke, i živ i mrtav

O sebi sam, iako sam se, razumljivo, susretao razmjerno često, mogao reći malo i ništa. Sve to stane u jedan mršavi pasus: bio sam bradat i ćelav čovjek na pragu svoje trideset i pete godine, pomalo grčkog nosa, visok i lošeg sluha, riješen da piše i da se što je to moguće temeljitije iskorijeni; da – pri čemu je sintagmu koja slijedi potrebno uzeti posve i radikalno ideološki – napusti svoj dom i svoje počelo. Odjeven sam bio u kratke traperice, tenisice čiji je pramac bušio nokat poodmaklom gljivičnom infekcijom i košulju od nešto svjetlijeg traperera okovanu sedefastim pucetima, čije sam inače visoko podvrnute rukave, smičući istovremeno lažne rej ban naočale suviše tamnih stakala, odvrtao s približavanjem varljive meksičke noći. Bio sam gizdav i u vlasti ponekog poroka ili strasti, o čemu je za sada bolje šutjeti. Zgužvan od dvanaestosatne vožnje autobusom i lišen bilo koje od misli, takav sam stigao u Palenke.

Nije još bilo svanulo, i vodeni žig mjeseca bio je još uvijek vidljiv u za to predviđenome uglu neba. Zaposlenik kolodvorskog kioska sipao je pod bolnički neonskim svjetlom u moj amerikano američku dozu šećera, dok su se rijetki putnici kutrili u plastičnim stolicama ili mjesječarili pogleda prikovanog uz digitalni displej. San još nije bio posve završio, i sasvim izvjesno nije još bilo počelo vrijeme budnosti. „Eto“, rekoh sam sebi, a da nisam bio siguran na što se točno to „eto“ odnosi. „Eto“, ponovio sam sebi u bradu, jer sam očito bio jedan od onih preplašenih, od boga napuštenih ljudi; ljudi koji samima sebi govore *eto*. Pretila žena u haljini s cvjetnim uzorkom pohlepno je polizala marku, i s izrazom neopisivog gađenja prepustila dopisnicu čvrstom poštanskom mraku.

„Čini se da ovdje nikada neće svanuti“, reče. Posljednji slogovi još su odjekivali zamrlom halom dok je preplanula, tetovirana ruka bez muke podizala prevelik ruksak. „Pođimo potražiti doručak“, rekla je, i to mi se načas učinilo manje beznadnim od beskrajne rezignacije etosa koji me u posljednje vrijeme bio već posve obuzeo, stiješnjen u onu stidljivu riječ. Deset minuta kasnije prodavači psihoaktivnih gljiva rasparčavali su svoju robu pod firmama marijači sastava i oglasima *Loterie nacional*, dok se Palenke polako budio uz sapunicu na terasama ranih lokala, a psi se lijeno protezali šepajući prema prvim bačenim koskama. Ulicama su, nalik sjenama, tumarali brkati ljudi krupnih melankoličnih očiju. Podijelili smo porciju *huevos rancheros* i Hana, kanadska konobarica, odlučila je, umirena mojom poštalicom, da preko kave i nekoliko cijedenih sokova prospe preda me čitav svoj dosadašnji novobrunzvički život, sav njegov snijeg, znoj i suze; zbroj suza hladnog kontinenta.

Ovdje, s ovim vijugavim ulicama, uredno podrezanim krošnjama drveća, jednim neopisivim spomenikom planeti i Haninim tihim jecanjem prestaje živi Palenke i započinje njegova smrt, tiha himna njegovog mrtvog. Tu nema Hâna, nema tijesnog micelijskog ludila, tu više nema mjesta za *eto*. Džunglom su rasute piramide, opservatoriji za zaboravljenе zvijezde, u korov urali tronovi, hramovi krvi i vremena. Kroz prizor vijuga kristalna gorska rijeka raznoseći neprevodive riječi, uzdahe koji kao da dolaze sa slika Remedios Varo, izvijaju se iz usta lutaka Lole Kueto. Sve je preveliko, previše izgubljeno, sve je suviše mrtvo. Ipak, precizni majanski kalendari otkucavaju još uvijek negdje u pozadini, kao prašumski satovi. Korijenje ujeda meso kamena. I katakombama, kao da Indijana Džouns polako pada u dubok san, glavinjaju podivljala stada ovaca. Svakoj ovci i svakom gavranu dao sam ime Pedro, prema svom ocu, kojem sam sada već bio opasno blizu. „Eto“, rekao sam sebi u bradu promatrajući figuricu s likom Predatora, koji je iz profila podsjećao na Donalda Trampa. „Eto“, ponovio sam kad sam se uspeo do samog vrha; kad je sve poda mnom, dokle god je pogled sezao, izgledalo kao da gori.

San Kristobal de las Kasas koji polako tone

Napredovao sam prema jugu. S Tabaskom za leđima i gvatemalskom džunglom u predjelu lijevog bubrega slijevao sam se niz mapu Meksika, kao i uvijek kada se krećem u smjeru juga, praćen jasnim osjećajem spuštanja, iako sam se čitavo vrijeme zapravo uspinjao. Osjećao sam se kao odmetnut kursor na sinoptičkoj karti koja prognozira konačnu propast vremena, *time*, ne *weather*; drhtao sam nalik na iglu narkomanskog kompasa. Uz kožu mog

obraza, priljubljenju uz prozor bijelog kombija s natpisom *Bienvenidos a Tulum*, lijepile su se sa one strane stakla gole visoravni Čiapasa, sivo i smeđe stijenje i šume kaktusa slične bataljunu ogromnih propetih penisa. Cijela regija podsjećala je na predimenzionirani ja-stučić za igle, a ja na jednu probušenu čarapu. Vozaču, čije je čelavo tjeme satima poput prikaze poigravalo pred mojim očima, nadjenuo sam ime Pedro, i prepustio se poroku sna.

Po prašnom parkiralištu s one strane Miradora vjetar je razbacivao konzerve i kotrljao svježe opuške, zvuk peta na sitnom šljunku nosio je raspršen ritam šuškalica, a škripa točkova preuzimala ulogu prve violine u orkestru sotonske salse. Za dvadeset pezosa taksist me odvezao u hostel u četvrti *Cinco de Mayo*, koju ne treba brkati s istoimenom, mnogo otmjenijom ulicom kolonijalnih vila i raskošnih unutrašnjih dvorišta. Utješna nagrada bila je činjenica da je proljeće oduvijek bilo moje najdraže godišnje doba, vrijeme kada se priroda budi i gore ivanjske vatre, kao u ciganskim pjesmama ili stihovima Vordsvorta i Ejmi Lauel. Sve to jedva da me je štitilo od oštre planinske noći. Navukao sam sve što sam imao i do zore ležao brojeći stotine ležećih policajaca koje je kombi, migoljeći zavojitim cestama kroz sela kojima sam zaboravio ime, te noći otprio u neznani zapatistički pakao. „Dobro jutro“, nazvao sam samome sebi, tek što je bilo svanulo. „Jutro“, spremno je odvratio Paul, kao da ga je netko poslao da me spasi.

Rođen u Berlinu 1946, izdigao se ih gomile ruševina kao mršavo dojenče-feniks, s dimom koji se uspinjao iz kratera savezničkih bombi, petotonskih krmača s porukama poput *die pigs i here you go, Krauts* nažvrljanim na glatkom čeliku. Majka mu to nije nika-da jasno rekla, tek je natuknula ne gledajući ga u oči, ali Paul je bio rezultat najvećeg masovnog silovanja u povijesti čovječanstva, posljedica jednog od stotina tisuća poroda koji su vriskom obilježili jedan poraz i jednu šire shvaćenu pobjedu. Svom ocu, ruskom vojniku nepoznatog čina i porijekla, pripisivao je ljubav prema klasičnoj muzici i sklonost *tipično slavenskoj melankoliji*. Na internetu je naučio stotinjak riječi ruskog, pa na Jutjubu ponekad pušta sovjetsku himnu i pritom bezglasno plače. Morao sam si priznati da i sam ponekad pustim suzu kad su u pitanju ode nekoj dalekoj, davno izgubljenoj slobodi, i ujedno odvratiti Paula od ideje da u ovom dvorištu dok je svijeta i vijeka odsad zajedno slavenski ridamo. Živio je, uostalom, od 1948. uglavnom u Americi, isprva godinama u vojnoj bazi. Posljednjih sedam provodi u sobi u ovom istom hostelu na Kalje Hondurasu, nasuprot brijadnice „San Francisco“ i Prve nazarećanske crkve „Emanuel“, čitajući debele knjige tankih stranica koje putnici ondje ostavljaju i pripremajući se da se vrati u Nirnberg, kući, ne bi li bio bliži sada sve brojnijoj, pustinjom Njemačke rasutoj rodbini. Ne znam da li na kraju spozna kako u povratku, kao u narodnoj mudrosti, nema zapravo ničega. Iduće noći, pred rastanak, grli me, tapše po ramenu i u uho mi, tako da mogu osjetiti njegov umorni miris, šapuće *sčastlivogo puti*.

U tom trenutku krvav zalazak nad San Kristobalom već je na izmaku, kao mlada revolucija koja polako blijedi. Sve što blijedi moralo je, međutim, barem jednom svakako zasjati, ponavlja Sabkomandante Markos, Delegado Sero, dok pred spavanje patrolira jednim od obližnjih autonomnih sela. Ovdje, za nijemom šumom mojih rebara, nad gradom još uvijek bdije golema crkva koja tone u sve gušću tamu, crkva iznutra osvijetljena neonom i okićena plastičnim cvijećem, u kojoj stoluje crni Isus koji podsjeća na crnog

transvestitskog princa. Ipak, nijedan mrak nije taman kao mrak crkve. Nijedna teologija nije teologija oslobođenja.

Oahaka, ili o umoru

„Ohohohoho!“, zakikotao se najednom Pedro P., vozač crvenog ADO autobusa koji je cvileći kočio, sučući pritom jednom rukom brk nalik onome Emilijana Zapate, a drugom tek ovlaš pridržavajući volan. „Ohohohoho“, ponovio je ovaj put nešto tiše, kada se vozilo već bilo ukopalo u mjestu, kao u srazu s Meduzinim zjenicama skamenjeno pred prizorom četiri također zatečene, u bijelo-modru dolamu upakirane školarke koje su odlučile da pređu cestu. Ja sam, u sebi i samo za sebe, bez nekog razloga pomislio: „Neon. Neon je taj koji ždere ledenu tamu s nebesa, neon je jedini koji nas može spasiti.“ Zatim sam, i dalje bezglasno, nastavio nadopisivati katalog svojih strahova, pokušavajući pritom, pod svaku cijenu, barem dok se još jednom ne smrkne ostati budan.

S bliještećeg plazma ekrana u kutu dopirala je – *bo bo bom bom* – pjesma „Dr. Psihijatra“ Glorije Trevi, prava meksička muzika, duhovita, inteligentna i iznad svega strastvena – *bo-bobobo bom bom bo bom* – miljama udaljena od epskih, sladunjavih peruanskih saga o kondorima ili maloumnih regeton pjesmuljaka što tresu plesne podije kontinenta, od Portorika sve do Ognjene zemlje. Bez obzira na zaraznu melodiju i ritam koji pokreće užegle bokove, kao žaluzine na izloge zatvorenih dućana ili rešetke na zatvorske prozore, vjeđe su se neumoljivo spuštale na mračne prozore duše.

U tami, zavodljivoj no ipak privremenoj, na tom se od polaganih, teških treptaja na kratki rok uspostavljenome platnu odvijala revija jednogminutnih uradaka, neka vrsta filmskog žurnala dvaju posljednjih, od sna oslobođenih dana. Prva rola prikazivala je naizgled beskraju vožnju preko planina, polagano kotrljanje visoravnima sličnim mjesječevom pejzažu obraslom kaktusima nalik na orgulje i jukama nalik gorućim grmovima, dok je nad svim, slična smrti u *Smrti Artemija Krusa*, bdjela ideja kraja utjelovljena u orlovima i tustim lešinarima. U drugoj su na redu bili nejasni prizori noći. Policijski punktovi, pretresi od strane bubuljičavih mladića s dugim cijevima, pišanje u neodredivi sat u pustinji kojom, podižući olujne oblake prašine, šiba vruć vjetar nalik na fen. Zatim prodavači tirkiznih mreža za spavanje, komarci veliki kao novčić u smrdljivim zahodima kantina, prkos pustoši raskošne kao zbroj svega istovremeno živog i prošlog u *Terra Nostri*, grč pobjedničke lubanje, kao na ilustracijama ukletog Leopolda Mendesa. Treća rola bila je već posve apstraktna, baveći se uglavnom nevažnim detaljima iz krvave povijesti Meksika, nepredvidivim, a ipak posve očekivanim smrtima ljudi, pijetlova, zmija, pasa i drugih, autoru filma evidentno manje interesantnih životinja.

Smjestio sam se u mali, obiteljski hotel imena „Kasa Karmen“, ili „Kasa Kristina“ ili, moguće, „Kasa Katarina“, i razmotao još vruće takose što sam ih, upakirane u aluminijsku foliju, bio kupio u pečenjari preko puta. Grad je oko mene sa svih strana pulsirao kao teško teleće srce. Kolonijalne katedrale rasipale su barok kuge i boginja, poderani plakati oglašavali loše plaćene poslove u ugostiteljstvu i uslužnom sektoru, salsa barovi privlačili goste

čeretanjem udaraljki i svjetlom reflektora, a tetovirani, hipsterski konobari skupih čokolaterija polako topili pločice čistog kakaa. S približavanjem noći ulice oko središnjeg trga odzvanjale su sve snažnije, a sam Sokalo započinjao je svoj pravi život. Kao u kaleidoskopu u obliku sordine, kaleidoskopu umetnutom u otvor apokaliptičke trube, rastakali su se kaldrmom zabavljači svih vrsta, gutači vatre i pijani žongleri, čitava poplava marijači sastava i ostarjelih parova što plešu salsu u sjeni šahovskih ploča i nad svim neon, onaj beskonačni neon na nebu odražen u rijetkim i niskim oblacima.

Pa' todo mal... mezcál y pa' todo bien... también!, pisalo je nad šankom u maloj krčmi pored Mercado La Cosecha, i odlučio sam to uzeti kao moto; isušiti iznutra svoju budnost i iglom je, nalik rijetkome kukcu, pribiti podstavljenoj plutenoj podlozi. Nakon niza lokala ispunjenih sličnom klijentelom veoma sličnih namjera, već na putu kući – u „Kasu Karmen“, ili „Kristinu“ ili, sasvim moguće, „Katarinu“ – nabasao sam, kao na izgublenu Komalu, na Novi Babilon. Unutra je, u polusvjetlu, svirala ljepljiva rumba. Marike na spoju mazile su se preko drhtavog plamena svijee, gosti su naručivali koktele imena poput *Oaxacan Slushie*, *Marrakesh Express* i *Mezcal Paloma*, a jedan gringo, sličan čovjeku kojeg nisam vidio godinama, zavlacio je ruke pod suknje pripitih djevojaka. Djevojka u pretoplom ponču, moguće također pripita, ispisivala je nalivperom u bilježnicu retke i retke urednog teksta, a nad svime su iz okvira vrata, ispijajući mlake Viktorije, bdjela trojica melankoličnih meksičkih pjesnika, pjesnika dugih kosa odjevenih u modri traper i već odebljih iako razmjerno mladih, iz čijih su stražnjih džepova i kožnih torbi prebačenih preko ramena virili raskupusani svesci u mekom uvezu; ukratko, onih izgubljenih ljudi koji ne mogu biti baš ništa drugo doli melankolični meksički pjesnici u srcu subotnje večeri izgubljene u nepreglednom arhivu proćerdanih subota svijeta, i zaključio sam da ih je moguće jedino voljeti. Podigao sam svoju čašu, i odmah zatim spustio čelo na nepočišćen stol.

„Neon“, pomislio sam. „Samo neon nas može spasiti“, pomislio sam i istoga trena opet zaboravio. Znao sam samo da je sve strašno, i da jedino sjećanje, koje je od svega živoga najbliže i najviše slično snu, može jamčiti značenje riječima, neopipljivoj, tajnoj stvarnosti s tavana naše noći.

II

Niotkuda, s one strane hrđave ograde od zavarenih čeličnih ploča, kao razglednica iz nekog drugog svijeta i vremena, dopire proba gudačkog kvarteta, izvedba koja se nakon nekoliko minuta naprasno prekida kako bi dubok, akuzmatični glas jednom riječju no bespogovorno opomenuo violu; tek tako, bez intonacije ili uskliknika, ali s dozom rafiniranog očaja: „La viola.“ Melodija koja se odmah potom nastavlja širiti kroz nevidljive otvore melankolična je, teška i slatka, moguće glazurno-gorka na rubovima, kao da je u pitanju kakav Pjocolin bandoneonski komad, ili pjesma Karlosa Gardela prearanžirana za Bergmanov jesenji film. Sve to, čitava lebdeća zvučna slika, pripada izvorno uskoj, skrajnutoj ulici nedaleko od zelene tržnice u Oahaki, u istoimenoj, trećinu dana vožnje udaljenoj saveznoj državi. Sada, naizgled ničim izazvana, ona odzvanja u mom unutarnjem uhu dok silazim

stepenicama stanice Morelos metro linije B, stepenicama koje vode pravo u prašno srce Kolonije Morelos, „siromašne još od doba Asteka“.

Moju odgođenu gudačku minijaturu zamijenila je učas zaglušna buka Avenide Kongreso de la Union, izmiješana s tvrdim hip-hopom čije riječi nisam uspijevao pratiti. Nosio sam pod pazuhom svoju glad i dane akumuliranog, u košmar Distrita Federal odjednom naglavce uronjenoga umora. Kao i svatko, nosio sam u sebi virus smrti, tražeći za njega isto-dobno laičku dijagnozu, protuotrov i svetište. Sanjao sam uglavnom budan, u hodu, jer je san predstavljao gubljenje dragocjenog vremena, koje se u otpisanim, zaboravljenim kalendarima taložilo kao u konačnoj temperaturnoj listi, čiji se ispis naprasno i neopozivo prekida.

Plato pred stanicom bio je ispunjen prodavačima voća i kućnih potrepština. Njihovi su se štandovi, s druge strane cestovnog trakta oslikanog predimenzioniranim, naivnim portretima političara, umjetnika i sportaša u grafitnoj tehnici, gubili u poplavi buvlje pijace, a na kartonima, najlonima, ili zapišanom asfaltu između štandova sjedilo je, ležalo ili teturalo mnoštvo pijanih, drogiranih i ludih. Bilo je šest poslijepodne i sumrak se polako kutrio ispod potplata, drhtave figure skrivene u sjeni šiltova i masnih šešira dobacivale su „Hola, gringo!“, ili štektale nešto nerazumljivo. Nisam odgovorio. Pogleda čvrsto prikovanog za oči Nelsona Mandele i zatim oči hrvača Aleandra Munjosa Morena, poznatijeg kao Plavi Demon, kupio sam četiri naranče i zabubnjao po ogradi stambenog kompleksa od crvene cigle, utvrđenog smrvljenim staklom i uvojcima od bodljikave žice. U uglu dvorišta starija gospođa pekla je goveđe iznutrice. Šarene lampice zaostale od Božića palile su se i gasile u smrtonosnom, histeričnom stakatu samo njima poznatog orkestra, razvučene nad lijehom jednako šarenog cvijeća, koje je podsjećalo na tulipane. Od zalizanog tipa u potkošulji pazario sam u stubišnoj svaštari još sapun, bocu vode i pivo, a zatim učvrstio rezu na vratima s naljepnicom „Viva AMLO!“ u bojama meksičke zastave. Akronim Andresa Manuela Lopesa Obradora zabljesnuo je načas kao proljeće i obećanje budućnosti, a niz aveniju je, zavodljivo, mrseći planove prolaznika i pasa, puzao miris spaljenog mesa.

* * *

Po danu, kada ih razloži prodorna bjelina svjetla, neke stvari uistinu izgledaju drukčije, lakše, žive na neki sebi svojstven, ranije patinom tame skriven i na glasinu sveden način, kao da bi to svjetlo jedan po svemu fatalistički scenarij svojom poznatom vradžbinom prevelo u mnogo optimističniji film. Slika bijede ostaje, međutim, nepromijenjena.

U kakofoniji sačinjenoj od podnevnih zvona, vriske uličnih prodavača, krikova pijetlova i štucavog prometa Avenide del Travaho umaćem čurose u šalicu filter-kave, dok svugdje okolo divlja tajfun tržnice Tepito. Sve što bi takav jedan božanski usisivač mogao podići i opet bez nekog reda spustiti na isto mjesto te ponuditi na prodaju postoji ovdje, gdje paradoks svemoći izgleda drukčije: može li bog kupiti nešto za što je sam odredio kako nije na prodaju? Taj despot koji postoji koliko razdjeljak Donalda Trampa, nedostatak koji najbolje svjedoči poplava njegovih navodnih tragova. U visini očiju njišu se pla-

stične krunice. Vitrine s takosima blješte u milosti neonskih gospi. Pod tezgama drijemaju nijemi psi santerije.

H. i ja se vučemo vrućim cestama, čekajući da nam se konačno pridruži H. Šutiramo konzerve i pljujemo na pod ne bismo li osjetili otpor vlastitih tijela, trudimo se ostaviti dojam istodobno čvrstih i opuštenih momaka; bismo ljude s kojima će nam se pogledi sresti, mada znamo kako nemamo nikakvih šansi. Ulice okomite na Aveniju rada podsjećaju na uredno razvučene bijele linije. Dok u neku od njih ne zabiješ nos, nemoguće je znati koja je načinjena od brašna, a koja krije spidbol i mišomor. H. je biokemičar, a ja sam kemiji sklon: umjesto u žamor djece koja nabijaju lopte i šutnju staraca koji kartaju u sjeni meksičkih čempresa, skrećemo u ulicu bezimernih otapala, ljepila, kreka, heroína i jeftinog alkohola, u kojoj jutro izgleda kao pomračenje u podne. Pretvaramo se da nas se to uopće ne tiče. Sa zida spremnog za rušenje sričemo grafit o poeziji, slobodi i sodomitima (moguće da je u pitanju bio pogrešan prijevod), dok dva tetovirana, dobra poznavatelja španjolskog (moguće upravo autori spomenutoga teksta) ustaju s madraca koji se puše i kreću u našem smjeru. Jedan od prevoditelja se zove Horhe, kao Luis Borhes, a drugi Hose, kao Lezama Lima. Iako u ovom odlomku, očito, svi likovi imaju iste inicijale, što otvara prostor za potencijalno zanimljivu igru identitetima, odlučujemo se ipak za konvencionalni narativ i žurimo kući ne sačekavši kraj stiha, kako bismo provjerili je li H. sada napokon budan.

Ali od smrti nije moguće pobjeći. Zadihani, skrećemo za prvi ugao, odakle se već može nazrijeti utješni, sprejem uredno obojen beton linije B. Mural s maskiranim licem Rodolfa Gusmana Uerte, u borbi prsa u prsa proslavljenog kao El Santo, ubrzano raste u našim zjenicama u času kad nam se na putu ispriječi golemi stakleni sarkofag, oltar i dom Nuestre Señore de la Santa Muerte; naše Gospe od Svete Smrti. Svijeće, plastično cvijeće, lampioni, brojanice i ikone unose novi život u krto žutilo kosti, zubi lubanje kao da reže: „pupoljak, pupoljak“. Veo podrhtava pod batom koraka. Po staklu kenjaju golubovi. Sasvim neobično, nedokučivo, ali nitko se, ni živ ni mrtav – u ovom odlomku kao ni u čitavoj Komali – noćas ne zove Pedro.

* * *

H. & H. i ja sjedimo pod svjetlećom tablom hotela „Hidalgo“, na vanjskom rubu nježne pustinje dosade, ljušteći koštice. Gorući neon slova prepliće se i miješa s crvenilom istočnog neba, odrazom stotinu godina stare revolucije koja, shvaćena kao aktivni princip, još uvijek tinja nad porfrijanskom secesijom Palače Pošte, nad njenim esherovskim, blještavim stubištima, kao i krilatom kupolom palače Bellas Artes. Saksofonist na uglu podsjeća na mladog Gerija Maligana; odnosno, na nekog tko je progutao čitavog Maligana koji sad puše s dna goleme, mračne utrobe, kao iz grobnice, ili iz tijela kita. Ptice koje se jate nad kupolom nevjerovatno su nalik na lastavice.

Sanjao sam da je H. lik u filmu *Bring Me the Head of Alfredo Garcia* Sema Pekinpoa, ali takav kakav u konačnoj verziji filma, kao uostalom ni u samom scenariju, uopće ne postoji. H. je u snu bio dio komplota između zlikovca poznatog kao *El Jefe* i Terese, njegove kćerke,

a glava koja se, nalik Krstiteljevoj, imala pojaviti gola na srebrnom pladnju bila je moja. Postoje snovi bolji i snovi lošiji od nas, no većina ljudi je, čini se, vječno zatočena u svom najgorem snu. Prust piše kako volimo samo ono što ne posjedujemo potpuno, ali se glava odupirala toj popustljivoj logici: insistirala je da ostane kao preduvjet one ljubavi cijela. Jutros, po buđenju, nikako nisam mogao sa sigurnošću reći o kojem je od dvojice H-ova bila riječ.

Ispričao sam im to dok smo s koštica prelazili na kuhani kukuruz. Ni njih dvojica nisu se mogli složiti kome bi uloga bolje pristajala, a uložili su i niz (uglavnom opravdanih) prigovora s obzirom na kontekst Prustove misli te način na koji je potonja bila sanjana. Tada smo se već, Ulicom Ignacija Aljendea, bili uspinjali u smjeru Plaze Garibaldi, razmišljajući o tome da elote zamijenimo pulkeom ili pivom. Meksiko se, uistinu, te večeri doimao kao zemlja metamorfoza.

Na Garibaldijevom trgu jedni su marijači sastavi prašili svoje koride, dok su drugi, pripremajući se da doprinesu sveopćoj kakofoniji, ugađali instrumente ili se izležavali pod drvećem, pazeći da na napraše i ne izgužvaju uniforme slične harmonikama dugmetarama. Sladoledi su se po ubrzanom postupku topili u rukama djece, a na masnim kartonima uz rub razvlačili su se beskućnici i alkoholičari. H. & H. i ja smo otvorili konzerve s pivom. Čulo se poznato, umirujuće šištanje, kao da duboko u tijelu konzerve nešto ključa. Minutu kasnije, dva su se službenika specijalne policije, opremljena suzavcem i dugim cijevima, već bila ljubazno nudila da nas na trideset i šest sati liše slobode, ili prema sumanutoj tarifi oderu zbog alkohola na javnom mjestu. Započeli smo s pregovorima. Službenici – moguće Huan i Hesus – pregovarali su na način Sfinge: izgledali smo, mirisali i iznad svega govorili kao pouzdan, evropski *cajero automático*. Dok sam u stražnje dvorište bara „Salon Tenampa“ nosio svežanj pezosa u dogovorenom iznosu od sve skupa oko devedeset američkih dolara, razmišljao sam o glavi koja je nekada pripadala Trockome. U dobro poznatom incidentu koji se, u ljeto 1940. godine, odvio u crveno okrećenoj kući udaljenoj pola sata vožnje metroom, ta glava, posredstvom perfidne političke reakcije i oštrog vrška cepina, nažalost nije uspjela ostati cijelom. U tom svjetlu sada, u stanju veoma sličnom onome što bi se moglo smatrati budnošću, ipak vjerujem da je Prust bio u pravu.

Utrčali smo u bar bez imena da popijemo to najskuplje pivo u životu čiji je opseg konačan, zahvalni zatvorima države Meksiko i meksičkim snagama reda, njihovom makar privremenome odsustvu. Pobjeda se doimala dalekom, a neprijatelj nedodirljivim, ali mi smo znali da to ne može biti tako.

* * *

Dva dana kasnije, u pulkeriji „Pakaly“, na čiji stražnji izlaz u vrijeme ljetnog solsticija upućuje sam vršak sjene antene s krova Torre Latinoamericana, u poluglasu koji ponekad kopni do šapta, planiramo pohod na Kojoakan. Ondje se, osim proslavljene Plave kuće para Kalo/Rivera, nalazi i već spomenuta Crvena kuća, u kojoj je staljinova svinja Merkader, nepreciznim zamahom, ipak otvorila pozamašnu rupu u potiljku Lava Trockog, dok je krv koja je iz otvora lptala nevjerojatnom brzinom na bijelim pločicama iscrtavala posve ap-

straktnu mapu slobodnog svijeta, fluidnu kartu u boji trulih višanja. Naš vodič trebao je biti mladi pjesnik i trgovački putnik Roberto, a pripremali smo se detaljno, satima između ostalog pedantno proučavajući Riverine murale u dvorištu Palacio Nacional. Posebna pažnja bila je posvećena monumentalnoj „Povijesti Meksika“ koja je, prema nekim opskurnijim tumačenjima trockističke kabalistike – iako završena punih pet godina prije nemilog događaja – navodno upućivala na čitav niz potencijalnih egzekutora. Popis je uključivao i neuspjelog atentatora Josifa Griguleviča, Staljinovog ambasadora u Jugoslaviji koji je, uslijed hladnoratovskih paranoja i peripetija, imao misiju ubiti također Tita.

Zidovi Pakalija bili su prekriveni uokvirenim fotografijama heroja meksičkog hrvanja, prije svega Plavog demona, El Santa, Čovjeka s tisuću maski i Gorija Gerera, te oslikani bližim i daljim, ljudskim i životinjskim rođacima Kalavere Katrine, pokćerke demonskoga gravera Hosea Guadalupea Posade, kao i desetinama većih i manjih šarenih šećernih lubanja. Debele pijanice s guznim dekolteima i pankeri probušenih nosova lijeno su podigli pogled kada je ušao Roberto, besprijeorno odjeven. R. je jedan od mlađih članova najuže jezgre organizacije poznate kao Círculo de Poesía, koju bi se, najkraće i istovremeno veoma precizno, moglo opisati kao pjesnički kartel. Círculo okuplja pjesništvu posvećenu izdavačku kuću, pjesnički festival, književni časopis i kružok te distribucijsku mrežu – dio koji, obilazeći svojim furgonom oblijepljenim simbolima udruženja gradova i sela Meksika, suvereno vodi Roberto. Svratili smo pred centar „José Martí“ da pokupimo nekakav paket, a zatim se sat vremena kroz užas prometa probijali u pravcu nekadašnjeg kolonijalnog satelita, odavno već posve progutanog od strane vruće gradske životinje. Roberto govori o tišini, o nasilju i onim drugim kartelima, o najdužoj meksičkoj noći čije dno izgleda kao dno kade, u čijem vrtlogu se i naši životi sada obrću i kovitlaju nalik na klupko pupčanih dlaka. Ime Andres Manuel Lopes Obrador u njegovom osobnom rječniku odnedavno stoji za nadu. Nada je tražena roba, i taj svezak je trenutačno među najprodavanijima u zemlji.

Nedaleko od središnjeg trga, trga zelenog i na neki ugodan, rasipni način nemirnog, jedemo picu sa skakavcima i razgovaramo o riječima koje tkaju nevidljivu ali sveprisutnu ispunu svijeta, tajnovitu filu koja tom svijetu daje okus nepredvidivosti i avanture, čineći ga istodobno sličnim bezglavoj prazničkoj purici. U isti mah to fino tkanje predstavlja njegovu kolijevku, košulju i njegov posmrtni pokrov, ali u smislu bajke o novom ruhu – carstvo je pred našim očima zapravo čitavo vrijeme gol. Čak i kada ga se slučajno uhvati, ako mu se ne uspije tog istog časa zavrnuti vratom, on nam se onako gladak i mastan izmigolji, kao što jedan hrvač iz klinča isklizne drugome, ili prase pred klanje neočekivano nadmudri čovjeka. Razgovaramo u davno provaljenim šiframa, o Benedetiju, Valjehu, kad je baš nužno Pasu, o ogradama i maskama; hladnom, udaljenom planetu Pisarnik. Sjedimo u iščekivanju da se bilo što desi, u nijemoj potrazi za događajem, nečim što bi moglo metastazirati u književni tekst. Napokon uviđamo vlastitu pogrešku. Kasnopopodnevno svjetlo pada na teror događaja, i to blago, mekano svjetlo postaje njegov razorni termidor: jedini relevantan i apsolutno nužan događaj u književnom tekstu sam je događaj literature. Sjedimo dok se iz najcrnje dubine naše vlastite noći, noći koja *jesmo* mi sami, ne oglasi iznenađa neopisivi hor: zaori se posmrtna pjesma skakavaca.

„Santjago de Čile je najdosadniji grad u Amerikama! Barem u onoj Latinskoj. Barem za mene. Ali, što će mi zabava za nekog drugog, po nekim tuđim, sto posto groznim kriterijima?“ govori Renata, dok u bezimenom restoranu nedaleko od hipsterskog bara „Bósforo“ gutamo peruanske *ceviche* i hobotnicu nepoznatog porijekla. „Kod nas u Gvatemali je opasno, čim sunce zađe vozim s lutkom za napuhavanje na suvozačevom mjestu da zavararam cestovne razbojнике“, govori, „opasno je, ali barem čovjek ne umre od glupe dosade.“ „Kraljevstvo za jedan dobar prepad – pod uvjetom, naravno, da te napadnu zanimljivi ljudi – ponekad sama sebe uhvatim kako pomislim“, kaže i naruči još jednu turu pića. Slično je o ulicama Gvatemala Sitija pričao moj prijatelj, pjesnik Francisco Nahera, divlji profesor koji je karijeru započeo kao fizički radnik u Bronksu prve polovine šezdesetih, nakon što je te iste ulice privremeno ostavio za sobom. Govorio je malo engleskim, malo španjolskim, u besprijekorno tekućoj jezičnoj fugi, a pred mojim očima rasla je sjena ispranog grada. Ova priča, međutim, ne govori o Čileu niti o Gvatemali, iako ju je od njih nemoguće posve odvojiti.

Renatu sam prvi put sreo više od deset tisuća kilometara daleko odavde, u vrijeme dok je radila za neobičnu, polutajnu agenciju čiji mi poslovi nikada nisu bili dokraja jasni. Sada se bavi edukacijom u drugom dalekom, dosadnom gradu u kojem živi, iako bi sve to mogao biti samo paravan. Razmišljao sam o tome kad smo se već odavno bili premjestili u „Bósforo“, izdužen lokal s jednim toaletom osvijetljen mutnom, kockarskom svjetlošću koja se nalik na lijenu maglu rasipa iz nisko spuštenih lampi. U tome neustrašivom oblaku, kao u ostalom i u čitavom Meksiku, posjetitelji su se doimali istovremeno živim i temeljito mrtvim. Pomislio sam odjednom kako je sasvim moguće da sam, i ne znajući, zatvorenih očiju, ali otvorena srca, ipak nekako uspio stići u Komalu.

Iz te slatke tlapnje prenuo me najednom zvuk dobro poznatog jezika. U višeglasju, koje sada nije djelovalo kao fuga, već kao u tami svijeta izgubljen *organum*, čiji tihi, a ipak jasno isprativ *cantus firmus* čini šapat hora priklanih kokoški, rasipao se uskom sobom. Sedam ljudi za susjednim stolom doputovalo je iz Jugoslavije, od Niša preko Metkovića do Drniša, da ožene prijatelja i usput posjete carstvo Asteka. Jesu li naši običaji; naša kraljevstva, crkve, naši ratovi, paleži i naše žrtve konačno iole drukčiji od onih astečkih, čiju okrutnost upisanu u kamen tražimo ne bi li nas pred njom prožeo nijemi srh straha i istodobno pomazala slatka paslika napretka? O tome mislim dok nižemo runde tekile i meskala, pića koja se u bitnom ne razlikuju od rakije. Iste agave, iz čije srži fermentira ta sveta vatrena voda, prekrivaju uostalom padine Visa, na mapi teško razaznatljivog otoka većeg od sebe samog, otoka koji u mom sjećanju bubri nalik na upaljenu jetru, gdje sam po drugi put sreo Renatu.

Zatim danima glavinjamo ulicama kolonije Doktores, čekajući da se pod zakovanim prozorima i zidovima bez žbuke desi nešto što će nas raniti no ne i ubiti; ulicama južne i sjeverne Rome, čije ocvale vile ponovno pupaju punjene lijepim ljudima i novim novcem, potopljene u uredno, a ipak razulareno zelenilo dugih aleja; sporim ulicama Kondese koje,

u trajnu spomen grofice Marije Magdalene Davalos de Brasamontes i Orosko, teku usporo s našim životima noseći varljivo sjeme sjete, sjeme koje će za prvim uglom biti sasvim moguće rasporeno britvom i spaljeno. Probijajući se u sporom slalomu kroz rijeke istovremeno živih i mrtvih, danima odbijamo primjetiti kamen o koji se čitavo vrijeme spotičem, kamen izdjeljan u spomenik; rastvoren u na vjetar otporne, teške stranice knjige.

I stajao sam tako pred knjigom, u papirnatom izdanju tankom, a ovdje debelom poput Biblije, samo naravno, mnogo većom, jer u pitanju je ovaj put bila knjiga o stvarnom, o životu i smrti istovremeno, o ovdje i sada, i nekad i jednom kad u jednom istom prolaznom tijelu, mesu bez bogova nad kojim se neprekidno smrkava. Stajao sam pred tim razrokom, na obećanje svedenim Pedrom Paramom posađenim u blizini Avenide Hidalgo kao da sam i sâm nečemu bio spomenik, razmišljajući o kući koja ne postoji, o udaljenome domu koji nestaje i opet se neočekivano vraća, nalik topotu teretne kompozicije. Osjećao sam čitav Meksiko oko sebe kako pulsira kao isušen, golemi zarez, pitajući se može li se, gdje i iz čega ovdje uopće ikada roditi točka.